

EPÄKRIITILLISTÄ KRITIIKKIÄ

(„NAUTSHNOJE OBOZRENIJEN”
12. NUMEROSSA v. 1899 JULKAISTUN
hra P. SKVORTSOVIN KIRJOITUKSEN
„TAVARAFETISHISMI” JOHDOSTA)

Kirjoitettu maaliskuussa 1900

*Julkaistu aikakauslehdessä „Nautshnoje
Obozrenije” v. 1900, touko—kesäkuu¹⁸⁹⁹*

Allekirjoitus: Vladimir Iljin

*Julkaistaan
„Nautshnoje Obozrenijen”
tekstin mukaan*

„Jupiter on vihoissaan”... Jo kauan on tunnettua, että sellainen näky on hyvin huvittava ja että ankaran salamanhaltijan suuttumus aiheuttaa tosiasiallisesti vain naurua. Vieläkin kerran on tämän vanhan totuuden vahvistanut hra P. Skvortsov, joka syöksee mitä valituimpien „vihaisten” sanojen ryöpyn kirjaani vastaan, jossa käsitellään sisämarkkinain muodostumisen prosessia Venäjän kapitalismia varten.

I

„Prosessin kuvaamiseksi kokonaisuudessaan”, opettaa hra Skvortsov minua ylevästi, „on esitettävä oma käsitys kapitalistisesta tuotantotavasta, kun taas rajoittuminen yksistään realisointiteoriaa koskeviin selityksiin on aivan tarpeetonta”. Minkä vuoksi kirjassa, joka on omistettu sisämarkkinoita koskevien tietojen analyysille, sisämarkkina-teoriaa koskevat selitykset ovat „tarpeettomia”,— se jää ankaran Jupiterimme salaisuudeksi, joka „oman käsityksensä esittämisellä” „käsittää”... otteita „Pääomasta”, joista puolet eivät kuulu asiaan. „Tekijää voidaan moittia siitä *dialektisestä*” (mallinäyte hra Skvortsovin terävä-älyisyydestä!) „ristiriidasta, että otettuaan tehtäväkseen tarkastella kysymystä” (kuinka Venäjän kapitalismia varten muodostuvat sisämarkkinat) „hän *teoreettisten selitysten* päätteeksi tulee johtopäätökseen, ettei sellaista kysymystä ole lainkaan olemassa”. Hra Skvortsov on niin mieltynyt tuohon huomautukseensa, että toistaa sen moneen kertaan näkemättä tai haluamatta nähdä sitä, että se perustuu karkeaan

virheeseen. Minä sanon ensimmäisen luvun lopussa, että „kysymystä sisämarkkinoista erillisenä ja itsenäisenä, kapitalismin kehitystastetta koskevasta kysymyksestä riippumattomana kysymyksenä, ei ole lainkaan olemassa” (49) ¹⁴⁰. Kuinka on — eikö kriitikko ole samaa mieltä siitä? Kyllä, hän on samaa mieltä, sillä sivua aikaisemmin hän sanoo minun mainintaani „oikeaksi”. Mutta jos kerran asia on siten, niin minkä vuoksi hän nostaa melun ja yrittää viskata pois johtopäätöksestäni sen oleellisimman osan? Sekin jää salaisuudeksi. Johdantona olevan teoreettisen luvun lopussa olen suoraan maininnut minua kiinnostavan teeman: „kysymys siitä, kuinka Venäjän kapitalismia varten muodostuvat sisämarkkinat, sisältyy seuraavaan kysymykseen: millä tavalla ja mihin suuntaan kehittyvät Venäjän kansantalouden eri puolet? missä on näiden eri puolien välinen yhteys ja keskinäinen riippuvaisuus?” (50). Onko kriitikko sitä mieltä, että nämä kysymykset eivät ole tarkastelemisen arvoisia? Ei, hän katsoo edullisemmaksi sivuuttaa kysymyksen siitä teemasta, jonka olen itselleni ottanut, ja mainitsee *muita teemoja*, joita minun olisi pitänyt Jupiterin käskystä käsitellä. Hänen mielestään olisi pitänyt „kuvata uusintaminen ja kierto niin tuotteen sen osan suhteen, joka tuotetaan maanviljelyksessä ja teollisuudessa kapitalistisesti, kuin myöskin sen osan suhteen, jonka tuottavat itsenäiset tuottajatalonpojat... osoittaa niiden välinen suhde, s.o. pysyvän ja vaihtelevan pääoman ja lisäarvon suuruudet yhteiskunnallisen työn kummassakin mainitussa lohossa” (2278). Mutta tuohan on yksinkertaisesti vain helisevä ja aivan sisällyksetön fraasi! Ennen kuin voidaan yrittää kuvata sen tuotteen uusintaminen ja kierto, joka tuotetaan maanviljelyksessä kapitalistisesti, — on ensiksi otettava selville, *miten nimenomaan ja missä määrin* maanviljelys muuttuu kapitalistiseksi — talonpojilla tai tilanherroilla, tuolla tai tällä alueella j.n.e. Ilman tällaista selvittämistä (jota kirjassani olen juuri suorittanutkin) hra Skvortsovin saarnaama kuvaaminen jää yleisten lauseparsien sarjaksi. Ennen kuin voidaan puhua tuotteen siitä osasta, joka tuotetaan teollisuudessa kapitalistisesti, on ensin selvitettävä, nimenomaan mikä teollisuus Venäjällä muuttuu kapitalistiseksi ja missä määrin. Juuri sen olen yrittänytkin tehdä käsittelemällä esim. kotiteollisuutta koskevia tietoja; ankara kriitikko

vaikenee ylevänä kaikesta tästä ja kehoittaa minua aivan tosissaan talleamaan yhdellä paikalla ja kuittaamaan asian mitään sanomattomilla yleisillä lauseparsilla kapitalistisesta teollisuudesta! Kysymys siitä, nimenomaan minkälaiset talonpojat Venäjällä ovat „itsenäisiä tuottajia”, vaatii myöskin tosiasia-aineiston tutkimista, jollaisen yrityksen olenkin kirjassani tehnyt; jos hra Skvortsov harkitsisi tätä kysymystä, niin hän ei puhuisi sellaisia tyhjämpäiväisyyksiä, että pysyvän ja vaihtelevan pääoman ja lisäarvon kategoriat voidaan muka ilman muuta siirtää „itsenäisten tuottajatalonpoikain” talouteen. Lyhyesti sanoen, hra Skvortsovin ehdottaman teeman käsittely on mahdollista vasta *sen jälkeen*, kun on selvitetty osoittamani kysymykset. Minun kysymyksenasetteluni korjaamisen varjolla ankara kriitikko ottaa takapakkia konkreettisten ja historiallisesti erikoislaatuisten tosiolojen analysoinnista pelkkään Marxin kopioimiseen.

Ei voida muuten vaieten sivuuttaa hra P. Skvortsovin seuraavaa tekosta, joka kuvaa erinomaisesti kriitikkomme menetelmiä. Professori Sombart (sanoo hra P. Skvortsov) osoittaa, että Saksan vienti jää jälkeen Saksan teollisuuden kehityksestä. „Nämä tiedot”, selittää hra P. Skvortsov, „juuri vahvistavatkin minun käsitykseni markkinoista”. Ma:niota, eikö totta? Hra Skvortsov havainnollistaa järkeilyllään tunnetun lauselman: toinen puhuu aidasta, toinen aidanseipäästä. Ihmiset väittelevät realisointiteoriasta,— mutta kapitalismi, samoin kuin maaorjuuskin, elää lisätyöllä! Kun tuollaisiin verrattomiin edesottamuksiin lisätään muutamia vihaisia äyskäyksiä, niin siinä onkin hra Skvortsovin koko „kriitikki”.

Mutta päätelköön lukija itse: osoittaakseen minun „ymmärtämättömyyteni” hra P. Skvortsov esittää sivuilla 2279 ja 2280 otteita ensimmäisen luvun eri kohdista, tempaa erillisiä sanoja eri lauseista ja huudahtaa: „Löytäminen, vaihto, sisämarkkinateoria, vastikkeen löytäminen ja vihdoin korvaaminen! En luule, että määritelmien tuollainen tarkkuus olisi todistuksena siitä, että hra Iljin käsittää selvästi Marxin „erinomaisen” realisointiteorian!?” Tuohan on aivan samanlaista „kriitikkiä” kuin se, josta Tshernyshevski aikoinaan teki pilaa; mies ottaa käsiinsä „Tshitshikovin seikkailut” ja alkaa „kritikoida”: „Tshi-tshi-kov, tshih-tshih...

Oi, kuinka hauskaa! Löytäminen, vaihto... En luule, että tämä olisi selvää..."¹⁴¹. Oi, kuinka murskaavaa kritiikkiä!

Kirjani 33. sivulla puhun siitä, että tuotteen erottaminen luontaismuodon mukaan ei ollut tarpeellista yksilöllisen pääoman tuotannon analyysin yhteydessä, mutta yhteiskunnallisen pääoman uusintamista analysoitaessa se on ehdotoman välttämätöntä, sillä jälkimmäisessä tapauksessa (ja vain jälkimmäisessä tapauksessa) kysymyksessä on nimenomaan tuotteen luontaismuodon korvaaminen. Hra Skvortsov väittää, että minä „en ole ymmärtänyt” Marxia, antaa minulle ankaran muistutuksen „vapaaasta käännöksestä”, katsoo „tarpeelliseksi siteerata „Pääomaa” yksityiskohtaisesti” (ja sitaateissa puhutaan juuri sitä, mitä olen esittänyt) ja ryntää minun seuraavien sanojeni kimppuun: „Mutta nyt”, s.o. yhteiskunnallisen eikä yksilöllisen pääoman uusintamisen analyysin yhteydessä, „on kysymys nimenomaan siitä, mistä työläiset ja kapitalistit ottavat kulutuksensa tarvikkeet? mistä kapitalistit ottavat tuotantovälineet? millä tavalla tuotettu tuote tyydyttää nuo kaikki tarpeet ja tekee mahdolliseksi tuotannon laajentamisen?” Alleviivataan tämän kohdan hra Skvortsov kirjoittaa: „Alleviivaukseni kohdissa on todellakin hra Iljinin, mutta ei Marxin, realisoititeoria, teoria, jolla ei ole mitään yhteistä Marxin minkään teorian kanssa” (2282). Lujasti sanottu! Mutta katsokaamme, minkälaisia ovat todistukset. Todistuksina ovat tietysti sitaatit Marxilta, niiden joukossa seuraava: „Kysymys, kuten se välittömästi asettautuu (sic!)*, on seuraava: kuinka tuotantoon kulutettu pääoma arvoltaan kor-

* Niin, käännöksistä. Esitettyään kirjastani seuraavan lauseen: „...kuin niiden (tuotantovoimien) kehityksen rajana olisi vain yhteiskunnan absoluuttinen kulutuskyky” (38) hra Skvortsov nuhtelee minua ankarasti: „hra Iljin... ei huomannut käännöksen kömpelyyttä, kun alkuteoksessa on sen sijaan suoraan ja selvästi sanottu: „als ob nur die absolute Konsumptionsfähigkeit der Gesellschaft ihre Grenze bilde”” (2286). Missä suhteessa tämä (täysin oikea) käännös on huono, sitä kriitikko ei selitä. Mutta hänen tarkkuutensa luonnehtimiseksi on riittävää, kun esitetään pari hänen käännöstään. Sivun 2284: „Jos jokavuotinen normaali uusintaminen osoittautuu määrältään tällaiseksi, niin siten myöskin osoittautuu...” (alkuteoksessa: ist damit auch unterstellt); s. 2285: „Kysymys on ennen kaikkea yksinkertaisesta uusintamisesta. Myöhemmin tullaan osoittamaan” (alkuteoksessa: Ferner wird unterstellt) „ettei tuotteita vain vaihdeta niiden arvosta” j.n.e. Täten siis kunnon hra Skvortsov on epäilemättä varmasti vakuuttunut siitä, että unterstellen merkitsee osoittautumista ja että wird unterstellt on tulevan ajan muoto.

Minä en edes puhukaan ankaran kriitikon kielenkäytöstä, kun hän kestittää tällaisillakin lauseilla: „nykyään kapitalistinen tuotantotapa on yhtäkuin maanviljelysteollisuus” (2293).

vataan jokavuotisesta tuotteesta ja kuinka tuon korvautumisen liike kietoutuu kapitalistien lisäarvokulutukseen ja työntekijäin työpalkkakulutukseen?” Johtopäätös: „Arvelen osoittaneeni riittävästi, että sillä realisointiteorialla, jota hra Iljin esittää Marxin teoriana, ei ole mitään yhteistä Marxin suorittaman analyysin kanssa” j.n.e. Minä en voi muuta kuin vieläkin kerran kysyä: mainiota, eikö totta? Mitä eroa on siinä, mitä minä sanon ja mitä puhutaan Marxilta lainatuissa otteissa,— se jää ankaran kriitikon salaisuudeksi. Selvää vain on, että minun kuolemansyntyäni on „vapaa käännös” tai — nähtävästi — se, että minä selitän Marxia „omin sanoin”, kuten hra Skvortsov sanoo kirjoituksen toisessa kohdassa (2287). Ajatelkaahan vain! Selittää Marxia „omin sanoin”! „Todellinen” marxilaisuus on sitä, että opitaan „Pääoma” ulkoa ja siteerataan sitä sekä asiaankuuluvassa että asiaankuulumattomassa paikassa... à la * hra Nikolai —on.

Ja tässä on valaiseva esimerkki tuon viimeisen huomautuksen vahvistukseksi. Minä sanoin, että kapitalismi „ilmaantuu vain laajasti kehittyneen tavaravaihdon seurauksena”, ja toisessa kohdassa, että „kapitalismi on tavaratuotannon kehityksen se aste, jolloin työvoimakin muuttuu tavaraksi”. Ankaruutta Jupiter jyrisee ja sinkoaa salamoita: „minkälaisissa oloissa kapitalismi ilmaantuu... sen tietää jokainen vähänkin kirjantaitoinen lukija” (sic!), „hra Iljinin porvarillinen näköpiiri” ja muita helmiä, jotka koristavat vihastuneen hra Skvortsovin polemiikkaa. Sitten seuraa sitaatteja Marxilta: ensimmäisessä puhutaan juuri samaa, mitä minä olen sanonut (työvoiman osto ja myynti on kapitalistisen tuotannon perusehto); toisessa puhutaan siitä, että kiertotapa johtuu tuotannon yhteiskunnallisesta luonteesta eikä päinvastoin („Das Kapital”, II. B., 93)¹⁴². Hra Skvortsov luulee, että tällä viimeksi mainitulla sitaatilla hän kumoaa vastaväittäjänsä lopullisesti. Mutta itse asiassa hän on pannut minun asettamani kysymyksen tilalle toisen kysymyksen ja todistanut kykynsä esittää asiaankuulumattomia sitaatteja. Mistä minä puhun syytöksenalaisessa kohdassa? Siitä, että kapitalismi on tavarankierron tulos, s.o. kapitalistisen tuotannon ja tavarankierron historiallisesta suhteesta. Entä mistä puhutaan „Pääoman” toisen osan (osan, joka on

* — niin kuin. Toim.

omistettu pääoman kiertoa koskevan kysymyksen käsittelemiselle) siteeratussa kohdassa? Kapitalistisen tuotannon suhteesta kapitalistiseen kiertoon; Marx polemisoi kyseisessä kohdassa (S. 92. II. B.¹⁴³) niitä taloustieteilijöitä vastaan, jotka asettivat luontaistalouden, rahatalouden ja luottotalouden toisiaan vastaan yhteiskunnallisen tuotannon liikkeen kolmena luonteenomaisena muotona; Marx sanoo, ettei se ole oikein, sillä niin raha- kuin luottotalouskin ilmaisevat vain kiertotapoja, jotka ovat ominaisia kapitalistisen tuotannon kehityksen eri asteilla, ja tekee loppuhuomautuksen *näiden taloustieteilijöiden* „porvarillisesta näköpiiristä”. Hra Skvortsov luulee, että „todellinen” marxilaisuus on sitä, että siepataan Marxin viimeinen sana ja kerrataan sitä — sellaistaikin vastaväittäjää vastaan, joka ei ole aikonutkaan puhua luontais-, raha- ja luottotalouden välisestä suhteesta. Jätämme lukijan pääteltäväksi, kumman taholta tässä ilmenee „ymmärtämättömyys” ja minkä lajin kirjallisuuteen tuollaiset teokset kuuluvat. Vihaisen äyskimisen pauhinassa hra Skvortsov ei ainoastaan pannut liikkeelle „vaihtamisen momenttia”, vaan myös sivuutti kokonaan kysymyksen kapitalistisen tuotannon ja tavarankierron suhteesta. Se on hyvin tärkeä kysymys, johon palaan kirjassani moneen kertaan korostaen kauppapääoman historiallista merkitystä kapitalistisen tuotannon edeltäjänä. Hra Skvortsovilla ei näytä olevan mitään sanomista sitä vastaan (siitä päätellen, että hän sivuuttaa sen vaikenemalla). Mutta jos asia on siten, niin mikä merkitys on sillä hälinällä, minkä hän on nostanut minun sanojeni johdosta, että kapitalismi on tavarankierron tulos? Eikö sitten kauppapääoma ilmaise kaupan kehitystä, s.o. tavarankiertoa ilman kapitalistista tuotantoa? Ja nämä kysymykset yhä vain jäävät vihastuneen Jupiterin salaisuudeksi.

Lopettaaksemme sen „kritiikin” käsittelemisen, jonka hra Skvortsov on suunnannut teokseni teoreettista osaa vastaan, minun pitää vielä tarkastella eräitä vihaisia äyskimisiä ja karkeita virheitä, joita kirjoitus „Tavarafetishismi” on täynnä.

Kirjassani minä sanon: „Ulkomarkkinoiden välttämättömyys kapitalistiselle maalle määräytyy... siitä, että kapitalismi on vain tulos laajasti kehittyneestä tavarankierrosta, joka kasvaa valtion rajojen yli. Sen vuoksi

ei voida kuvitella kapitalistista kansakuntaa ilman ulkomaankauppaa, eikä sellaista kansakuntaa ole olemassakaan. Kuten lukija näkee, tämä syy on historiallista laatua” (46). Ankara Jupiter „arvostelee”: „lukijana minä en näe, että tuo syy olisi historiallista laatua. Aivan perustelematon väite” (2284) j.n.e. Jos tavarankierto on kapitalismin välttämätön historiallinen edeltäjä, niin vieläkö todellakin pitää selittää, miksi „tämä syy on historiallista laatua”?

Abstraktiselle kapitalismiteorialle on olemassa vain kehittynyt ja täysin muovautunut kapitalismi, mutta kysymys sen syntymisestä jätetään syrjään.

„Tuotteen realisoimiseksi kapitalistisessa yhteiskunnassa... hra Iljin... hakee apua ulkomarkkinoilta” (2286). Lukijalle, joka tuntee minun „Tutkielmani” ja „Kapitalismin kehityksen Venäjällä”, minun on tuskin tarpeen selittääkään, että tuo on taaskin sellainen temppu, joka on tehty samalla tavalla kuin edellisetkin. Sitaatti Marxilta: „...ulkomaankauppa vain korvaa kotimaisia tavaroita muissa käyttö- tai luontaismuodoissa olevilla tavaroilla...”¹⁴⁴. Johtopäätös: „Jokainen valistunut henkilö, paitsi kriittisesti ajattelevia yksilöitä, ymmärtää, että Marx puhuu suorastaan päinvastaista kuin hra Iljinin teoria, että ei ole tarpeen löytää ulkomarkkinoilta „vastiketta tuotteen myytävälle osalle”, „kapitalistisen tuotteen toista osaa, joka voi korvata ensimmäisen” (2284). Ah, suurenmoinen hra Skvortsov!

„Irrottautuen kapitalistisen yhteiskunnan oleellisista piirteistä ja muuttaen sen siten suunnitelmalliseksi tuotannoksi, — sopusuhtaisuus eri tuotantoalojen kehityksessä merkitsee epäilemättä tuotannon suunnitelmallisuutta, — hra Iljin... loppujen lopuksi realisoi onnellisesti saman määrän tuotteita maan sisällä” (2286). Tämä „kriitikon” uusi temppu perustuu siihen, että minun kontolleni sujautetaan sellainen ajatus, että kapitalismi turvaa muka vakinaisen sopusuhtaisuuden. Vakainainen, tietoisesti ylläpidetty sopusuhtaisuus merkitsisi todellakin suunnitelmallisuutta, — mutta ei se sopusuhtaisuus, joka „muodostuu vain keski-suurena vakinaisten heilahtelujen sarjasta” (juuri tämän olen osoittanutkin siinä kohdassa, jota hra Skvortsov siteeraa). Minä puhun suoraan, että sopusuhtaisuus (eli vastaavuus) on „*edellytetty*” teoriassa, mutta todellisuuksessa se „*vakituisesti rikkoontuu*”, että pääoman vissin

jakaantumisen vaihtumiseksi toiseen, mikä seikka luo sopusuhtaisuuden, „tarvitaan pula” (kaikki alleviivatut sanat ovat samalla, hra Skvortsovin siteeraamalla, 46. sivulla). Herää kysymys, mitä voidaan ajatella kriitikosta, joka panee vastaväittäjänsä kontolle kapitalismin muuttamisen suunnitelmalliseksi tuotannoksi viittaamalla siihen samaan sivuun ja siihen samaan kappaleeseen, jossa tämä vastustaja sanoo, että *vakituisesti rikkoontuvan* sopusuhtaisuuden aikaansaamiseksi kapitalismia varten *tarvitaan pula??*

II

Siirtykäämme tarkastelemaan hra Skvortsovin kirjoituksen toista osaa, joka on omistettu niiden tosiasiatietojen arvostelemiselle, joita kirjassani on esitetty ja analysoitu. Emmeköhän edes tässä löydä jossain määrin vakavaa kritiikkiä niiden kysymysten alalla, joita hra Skvortsov on erikoisesti tutkinut?

Yhteiskunnallinen työnjako on tavaratalouden perusta ja sisämarkkinain luomisen perusprosessi,— siteeraa hra Skvortsov minun sanojani,— „mutta yksinkertaisesti „työnjako”, nähtävästi ei yhteiskunnallisen työn jako, on manufaktuurin perustana...” Tällä „ironian tavoittelulla” kriitikko paljastaa sen, ettei hän käsitä sitä elementaarista eroa, mikä on työnjaon välillä yhteiskunnassa ja verstaassa: edellinen luo (tavaratalouden oloissa — ehto, jonka olen suoraan maininnut, joten hra Skvortsovin huomautus työnjaosta intialaisessa kyläyhteisössä johtuu tuon kirjoittajan surkeasta taipumuksesta esittää Marxilta asiaankuulumattomia sitaatteja) erillisiä tavarantuottajia, jotka itsenäisesti ja toisistaan riippumatta tuottavat erilaisia tavarantvaihtoon tulevia tuotteita; jälkimmäinen ei muuta tuottajain suhdetta yhteiskuntaan, muuttaa vain heidän asemaansa verstaassa. Juuri tämän vuoksi, mikäli käsitän, Marx puhuukin toisinaan „yhteiskunnallisesta työnjaosta”, toisinaan pelkästään työnjaosta. Jos hra Skvortsov ajattelee toisin, niin hänen olisi

* „Pääoman” ensimmäisen osan kahdennessatoista luvussa, joka on omistettu manufaktuurikysymykselle, on erikoinen pykälä, jonka otsikko on: „Työnjako manufaktuurissa ja työnjako yhteiskunnassa”. Tämän pykälän alussa Marx sanoo: „Koskettemme lyhyesti suhdetta manufaktuurityönjaon ja yhteiskunnallisen työnjaon välillä, joka viimeksi mainittu on kaiken tavaratuotannon yleinen pohja” („Das Kapital”, I^a. S. 362)¹⁴⁵. Eikö ole todella opettavaista verrata tähän vihastuneen Jupiterimme tekosta.

pitänyt esittää ja selittää mielipiteensä eikä heitellä vihasia, mutta aivan järjettömiä huomautuksia.

„Työnjako ei lainkaan ole manufaktuurin luonteenomainen tunnusmerkki, sillä myöskin tehtaassa on olemassa työnjako”.

Hyvä on, hra Skvortsov! Mutta olenko minä erottanut manufaktuurin tehtaasta vain tämän tunnusmerkin mukaan? Jos kriitikko olisi halunnut vähänkään vakavammin ottaa selvää siitä, käsitänkö minä oikein „manufaktuurin luonteenomaiset tunnusmerkit” (se on hyvin mielenkiintoinen eikä lainkaan niin yksinkertainen kysymys, kuin ensi silmäykseltä saattaisi luulla), niin olisiko hän voinut sivuuttaa vaikenemalla sitä, että siinä samassa pykälässä, josta on puhe, minä olen selvästi sanonut: „Manufaktuuri-käsitteen perustunnusmerkit Marxin mukaan meillä oli tilaisuus luetella toisessa kohdassa („Tutkielmia”, 179 *)” (340, 1. huomautus)? „Tutkielmissä” työnjako esiintyy vain *yhtenä* tunnusmerkkinä monien muiden rinnalla. Hra Skvortsovin kirjoituksen lukija saattaisi siis saada kokonaan väärän käsityksen minun mielipiteistäni ja saattaisi olla saamatta kerrassaan minkäänlaista käsitystä kriitikon omista mielipiteistä.

Edelleen. Ellen erehdy, yritys esittää kokonainen sarja niin sanottuja „kotiteollisuus”-ammattuja Venäjän kapitalismin manufaktuuriasteena on kirjassani tehty *ensi kertaa*, ja minä olen tietysti kaukana siitä ajatuksesta, että pitäisin tätä kysymystä täysin ratkaistuna (erikoisesti sen vuoksi, että tarkastelen sitä kirjassani määrätyltä erikoiskannalta). Siksi odotin jo etukäteen mielipiteitteni arvostelua, odotin sitäkin suuremmalla syyllä ja sitäkin suuremmalla mielenkiinnolla, kun eräät venäläiset marxilaiset ovat jo esittäneet jonkin verran toisenlaisia mielipiteitä (ks. „Kapitalismin kehitys”, ss. 488—489, huomautus). Kuinka hra Skvortsov suhtautui tähän kysymykseen? Hänen „kriitikkinsä” on lakoonisessa ankaruudessaan läpeensä oivallista opetusta — ei saa „mekaanisesti” rajoittua „luettelemaan palkkatyöläisten lukumääriä ja tuotantosummaa niinä ja niinä vuosina tällä tai tuolla tuotantoalalla” (2278). Ellei tuo opetus koske

* Ks. Teokset, 2. osa, s. 411. *Toim.*

kirjani sitä osaa, joka on omistettu tehdastilaston käsittelemiselle (hra Skvortsov ei sano siitä sanaakaan), niin sen täytyy koskea nimenomaan manufaktuuria käsittelevää lukua, josta enemmän kuin puolet on tosiasiatietoja. Millä tavalla olisi voitu tulla toimeen ilman niitä,— sitä salaisuutta ankara kriitikko ei paljasta, ja minä olen edelleenkin sitä mieltä, että parempi on tulla syytetyksi esityksen kuivuudesta kuin antaa lukijalle aihetta luuloon, että mielipiteeni perustuvat „Pääoman” siteeraamiseen eikä venäläisten tietojen tutkimiseen. Jos minun luettelointini on hra Skvortsovin mielestä „mekaanista”, niin hän siis pitää väärinä niitä johtopäätöksiä, joita kirjassani on tehty näistä tiedoista VI luvun jälkipuoliskolla ja toistettu VII luvun XII §:ssä? — siis hän ei ole yhtä mieltä siitä, että nuo tiedot tuovat esiin elinkeinoammattien erikoisen järjestelmän, jota luonnehtii: 1) tekniikan, 2) ekonomiikan ja 3) kulttuurin erikoinen muoto? Ankara Jupiter ei sano tästä sanaakaan „kriittiksään”, johon, jos vihaiset äyskimiset heitetään syrjään, ei jää kerrassaan mitään sisältöä. Mutta sehän on vähänlaisesti, kunnianarvoisa hra Skvortsov!

Siirtykäämme kysymykseen talonpoikaiston veromaksujen merkityksestä tavaratalouden kehityksessä. Väitin, että aikoinaan olivat veromaksut vaihdon kehittymisen tärkeänä tekijänä, mutta nykyään on tavaratalous päässyt jo niin lujasti jaloilleen, että tämä veromaksujen merkitys „jää kauaksi taka-alalle”. Hra Skvortsov syytää tätä vastaan kokonaan rökkiön viheliäisiä ja hirveitä sanoja, sellaisia kuin „tavarafetishismi”, yhdistettävä kaikki, „kaikkivoipaisuus”, tavaratuotannon mahtavuus y.m., mutta — kaikki turhaan! — lujat sanat verhoavat vain ankaran kriitikon voimattomuutta kumota tekemääni johtopäätöstä. „Hra Kautskykin”, kirjoittaa hra Skvortsov, „jota hra Iljin paljon muistuttaa”... (poloinen „hra Kautsky”, joka „muistuttaa” „tavarafetishistiä” ja ilmaisee „Pääoman” täydellistä ymmärtämättömyyttä ja muistuttaa „porvarillisen näköpiirin” ahdistamaa hra Iljiniä! Toipuukohan hän tästä „todellisen” marxilaisen antamasta iskusta?)... „hänkin sanoo, että talonpoikain luontaismaksurasitusten muuttaminen rahalliseksi lisää talonpoikain rahantarvetta” (2288). Oivallista, ankara hra kriitikko, mutta tähän ei kuulu lainkaan kysymykseen siitä, minkälainen osuus *talonpoikain rahamenoissa* on veromaksuilla muihin tarpeisiin käytettäviin

menoihin verrattuna. *Tähän* kysymykseen Kautsky ei edes *kajoa* — hra Skvortsov yhä vain näyttää erinomaista kykyään esittää asiaankuulumattomia sitaatteja. „Peruskysymys”, esittää hra Skvortsov toisen vastaväitteensä, „jota ei ole voitu selittää edes budjettitiedoilla, on seuraava: mistä hevoseton ottaa 25 rpl. verojen maksuun” (25 prosenttia rahamenoista, 25 rpl. 100 ruplasta hra Skvortsov muutti jo yksinkertaisesti 25 ruplaksi!) „ja hevosen omistaja — 10 rpl.? — eikä lainkaan siinä, minkä osan tuloista (?) tekevät veromaksut talonpoikain kaikissa rahallisissa menoissa” (2290). Kehoitin hra Skvortsovia ottamaan patentin erinomaiselle keksinnölle: vastustajan perinpohjaisesti murskaavan „tieteellisen kritiikin” uusimmalle ja helpoimmalle menetelmälle. Teidän vastustajanne asettaa useita satoja sivuja käsittävän kirjansa yhdellä sivulla muun muassa kysymyksen veromaksujen osuudesta kaikissa rahallisissa menoissa; ei tarvitse muuta kuin siteerata tuo kohta, sujauttaa vastustajalle *toinen* kysymys, — niin voitte loistavasti todistaa, että vastustajanne on „tavarafetishisti”, joka, mokomakin julmuri, ei ajattele, mistä köyhä, hevoseton talonpoika ottaa 25 ruplaa! Ja sitten kirjan muut sivut, joissa puhutaan verojen suhteesta tuloihin, tulojen kokoonpanosta ja lähteistä, voitte jättää lukematta ja todistaa siten vielä vastustajallanne olevan „porvarillinen näköpiiri”. Todellakin, ottakaa patentti, hra Skvortsov!

Tässä on vielä näyte siitä, miten hra Skvortsov tätä keksintöä käyttää. Pyydän lukijalta huomiota: tällaiset „tieteellisen kritiikin” helmet ovat tavallaan ainutlaatuisia.

Esillä on yhä se sama 130. sivu, jolla puhutaan talonpoikaiston verokysymystä koskevista budjettitiedoista. Mainittuani veromaksujen osuudesta talonpojan rahallisissa menoissa minä jatkan: „Ellemme puhu verojen merkityksestä vaihdon kehityksessä, vaan niiden suhteesta tuloihin, niin näemme, että tuo suhde on tavattoman korkea. Kuinka kovasti nykyistä talonpoikaistoa painavat reforminedellisen ajan perinteet, näkyy parhaiten veromaksujen olemassaolosta, jotka vievät seitsemän osan pienmaantilijän ja vieläpä maaosuuden omaavan batrakinkin kokonaismenoista. Tämän lisäksi veromaksujen jakaantuminen yhteisön sisällä osoittautuu hämmästyttävän epätasaiseksi: mitä vauraampi talonpoika on, sitä pienemmän osan

tekevät veromaksut hänen kaikista menoistaan. Hevoseton maksaa tuloihinsa verraten melkein kolme kertaa enemmän kuin monta hevosta omistava (ks. ylläolevaa taulukkoa menojen jakaantumisesta)...” Jokaisella lukijalla, joka suhtautuu edes vähänkin huolellisesti lukemaansa, on luonnollisesti herännyt kysymys: miksi minä puhun veromaksujen jakaantumisesta yhteisön sisällä, kun budjetit käsittävät ei ainoastaan eri yhteisöihin, vaan jopa eri kihlakuntiin kuuluvia talonpoikaistalouksia? Ehkä jakaantumisen epätasaisuus on tässä satunnainen,— ehkäpä se riippuu osuusmaadesjatiinan erilaisesta verotuksesta eri kihlakunnissa tai eri yhteisöissä, joista taloudet tyypillisten budjettien muodostamiseksi on otettu? Ja ehkäistäkseni tuon kiertämättömän vastaväitteen minä heti edellä sanotun jälkeen selitän: „...*Me puhumme verojen jakaantumisesta yhteisön sisällä, sillä jos verojen ja räsitusten määrä lasketaan osuusmaan yhtä desjatiinaa kohti, niin niiden määrä osoittautuu melkein tasan suhteiseksi...*” Jos kriitikko olisi halunnut tarkastaa näiden sanojen todenperäisyyttä, niin hänen olisi tarvinnut vain verrata sivulla 126 olevaa taulukkoa (verojen ja räsitusten määrä 1 taloutta kohti) taulukkoon sivulla 132 (osuusmaan määrä 1 taloutta kohti), ja hän olisi helposti tullut vakuuttuneeksi siitä, että budjettitalouksien eri yhteisöihin ja vieläpä eri kihlakuntiinkin kuulumisesta huolimatta veromaksujen ja räsitusten määrä maaosuuden 1 desjatiinaa kohti on budjettitietojen mukaan todellakin *melkein* tasan suhtainen.

Ja nyt saatte ihailla, *minkälaisin menetelmin* hra kriitikko vastaväittäjänsä murskaa. Hän tempaa alleviivaamani sanat veromaksulaskelmista maaosuuden yhtä desjatiinaa kohti; *ei huomaa* (sic!), että nämä sanat koskevat *vain budjettitietoja*; panee näiden sanojen kontolle sen ajatuksen, että veromaksujen määrä maaosuuden yhtä desjatiinaa kohti on melkein tasan suhtainen Venäjän talonpoikaiston keskuudessa yleensä; voitokkaasti paljastaa minut tuon viimeksi mainitun „johtopäätöksen” perusteella siitä, etten minä tunne zemstvojen tilastojulkaisuja ja esittää kaksi pientä taulukkoa sen (yleisesti tunnetun) tosiasian vahvistukseksi, että eri yhteisöissä, kunnissa ja kihlakunnissa veromaksujen määrä maaosuuden yhtä desjatiinaa kohti ei ole likimainkaan tasan suhtainen. Suoritettuaan tuon tempun kriitikko

vielä lisää: „Todellakin, *samansuuruisen* maaosuuden saaneen yhteisön sisällä maksujen määrä ei ole melkein, vaan varmasti tasasuhtainen. Koko juttu on siinä, että hra Iljin ei tiedä, mistä yhteisöstä hän oikein puhuu. Tehdäksemme lopun hra Iljinin harjoittamasta zemstvo-tilastotietojen väärinkäyttämistä” j.n.e. ... (2292). Minusta olisi erittäin mielenkiintoista tietää, löytyykö tieteellisestä kirjallisuudesta toista näytettä tämän lajin kritiikistä.

Tutustuttuamme niihin menetelmiin, joiden avulla hra Skvortsov on „todistanut” niiden budjettitietojen täydellisen „kelpaamattomuuden”, joita olen esittänyt, voimme nähtävästi sivuuttaa ne voimakkaat (ja voimattomat) sanonnat, joilla kriitikko ilmaisee tyytymättömyytensä itse budjettitietojen käyttämiseen. Vaatien *joukkoluontoisia* tietoja budjeteista hra Skvortsov puhuu nähtävästi taaskin jostain asiaankuulumattomasta, sillä *konkreettisten* talouksien kuvaukset, joita olen käyttänyt, *eivät* milloinkaan *ole eivätkä voikaan olla* joukkoluontoisia. Konkreettisten talouksien budjetteja koskevan kirjallisuuden olen osoittanut arvosteltavan pykälän alussa ja olisin tietysti vain kiitollinen kriitikolle, jos hän olisi täydentänyt tai oikaissut viittauksiani. Mutta hra Skvortsov osaa „arvostella” koskettelematta asian ydintä! Yritystä todistaa budjettien tyypillisuus vertaamalla perheen, kylvöjen, vuokramaan ja karjan keskimäärää hevosettomassa ja yhden hevosen omistavassa taloudessa budjetti- ja „joukkoluontoisten tietojen” mukaan (kirjani 132. sivulla) ankara kriitikko nimittää yksinkertaisesti „eriskummallisuudeksi”; mistä syystä — se on tietämätöntä; ehkä juuri siitä samasta syystä, josta erään „kriitikon” mielestä sana Tshitshikov oli hullunkurinen? Budjetit „eivät ole tyypillisiä... jo siksi, että ...viljan... luovutusta syksyllä ja hankkimista keväällä on havaittu Voronezhin läänissä hyvin harvoin, kun taas koko Venäjällä” tuollaisen luovutuksen on muka hra Nik. —on todistanut (2291). Ei suotta aivan oikein sanota, että les beaux esprits se rencontrent *: „oikea” marxilainen hra Pavel Skvortsov, huomattessaan ristiriidan „oikean” marxilaisen hra Nikolai —onin väitösten ja zemstvotilastotietojen välillä, ratkaisee kysymyksen horjumatta siinä mielessä, että tiedot eivät ole tyypillisiä, eikä

* — suuret sielut ymmärtävät toisiaan. *Toim.*

siinä mielessä, että hra Nik. —onin sanat eivät pidä paikkaansa tai ovat liian yleisiä. Ja vielä: mitä tekemistä kysymyksellä viljan myynnistä syksyllä ja sen ostosta keväällä on kiistassa budjettien tyypillisyydestä, joita minä en ole tämän kysymyksen käsittelemisessä käyttänyt lainkaan?

III

Vääristelyjen selittämiseksi tehdyn epäkiitollisen työn jälkeen on mieluista vihdoinkin tavata oleellinen vastaväite, vaikkakin se on muotoiltu niiden samojen vihaisten äyskimisten avulla („fetishismi”, „täydellinen ymmärtämättömyys”), joita hra Skvortsov pitää nähtävästi sangen vakuuttavina, ja vaikka kriitikon omia mielipiteitä joutuuakin enemmän arvailemaan, kuin näkemään niiden suoranaista esitystä. Hra Skvortsov on aivan oikeassa sanoessaan, että ajatukseni „kulkee punaisena lankana kautta koko teoksen”.

Saadakseni selvemmin esiin erimielisyytemme vertaan vastakohtaisten mielipiteiden kahta äärimmäistä ilmaisua: hra Skvortsov luulee nähtävästi (ainakin se juontuu hänen vastaväitteistään), että mitä vähemmän talonpojat olisivat saaneet maata vapautuksen yhteydessä ja mitä kalliimmalla hinnalla he olisivat sitä saaneet, niin sitä nopeampaa olisi kapitalismin kehitys Venäjällä. Minä ajattelen päinvastoin: *mitä enemmän talonpojat olisivat saaneet maata vapautuksen yhteydessä ja mitä halvemmalla he olisivat sitä saaneet, sitä nopeampaa, laajempaa ja vapaampaa olisi kapitalismin kehitys Venäjällä*, sitä korkeampi olisi väestön elintaso, sitä laajempia olisivat sisämarkkinat, sitä nopeammin tapahtuisi koneiden soveltaminen tuotantoon, sitä enemmän, lyhyesti sanoen, Venäjän taloudellinen kehitys muistuttaisi Amerikan taloudellista kehitystä. Rajoitun osoittamaan kaksi seikkaa, jotka mielestäni vahvistavat tämän viimeksi mainitun mielipiteen oikeellisuuden: 1) maanpuutteen ja veromaksujen raskauden perustalla meillä on hyvin laajalla alueella kehittynyt yksityisomistajain taloudessa työllä-maksusysteemi, s.o. suoranainen maaorjuuden jäte * eikä

* Sivumennen, tämän viimeksi mainitun väitteen (että työllämaksu on maaorjuuden jäte) olen suoraan esittänyt kirjassani. Hra Skvortsov ei puhu siitä, vaan ottaa minun huomautukseni, että työllämaksu on itse asiassa ollut käytännössä „Russkaja Pravdasta” lähtien ja pauhaa sen johdosta: siinä on sekä si'atit Kljutschevskilta että sisämarkkinat XII vuosisadalla kuin myös tavarafetishismi ja

lainkaan kapitalismi; 2) juuri meidän reuna-alueillamme, joilla maaorjuutta ei tunnettu lainkaan tai joilla se oli kaikkein heikointa, joilla talonpojat kärsivät maanpuutteesta, työllämaksusta ja veronmaksujen painosta kaikkein vähimmin, juuri siellä on kapitalismi kehittynyt maanviljelyksessä kaikkein voimakkaimmin. Tällainen vertailu on välttämätöntä nimenomaan „yhdestä yhteiskunnallisesta muodostumasta toiseen siirtymisen” ehtojen analysoimiseksi, joiden ignoroinnista minua hra Skvortsov niin ankarasti ja perustelemattomasti syyttää.

Hra Skvortsovin mielipiteiden äärimmäinen kaavamaisuus niiden taloudellisten prosessien suhteen, joita talonpoikaistaloudessamme tapahtuu, tulee esiin myös hänen huomautuksissaan siirtoasuttamisesta ja kapitalismin suorittamasta keskiaikaisten väliaitojen hävittämisestä. Niin, enkö ollut oikeassa verratessani hra Pavel Skvortsovia hra Nikolai —oniin? He kumpikin „ratkaisevat” kysymyksen siirtoasuttamisesta äärimmäisen yksinkertaisella ja tavattoman kielteisellä huomautuksella niitä katsantokantoja vastaan, jotka „antavat merkityksen” siirtoasuttamisille. Mutta tuollainen johtopäätöshän kelpaa vain kaikkein primitiivisimmälle... s.o. „oikealle” marxilaisuudelle, joka rajoittuu aivan abstraktisiin... yleisiin lauseparsiin. Mitä merkitsee — „antaa merkitys” siirtoasuttamisille? Jos nämä sanat ymmärretään kirjaimellisessa mielessä, niin voiko yksikään taloustieteilijä, joka on säilyttänyt järkensä ja muistinsa, olla *antamatta merkitystä* joka vuosi tapahtuville siirtoasuttamisille. Jos nuo sanat ymmärretään erikoisessa *kapitalismin* mielessä, niin hra Skvortsov ensinnäkin vääristelee minun ajatustani, sillä siteeratussa kohdassa minä puhun juuri päinvastaista. Toiseksi, taloustieteilijän, joka katsoo tehtäväkseen Venäjän taloudellisen järjestelmän ja kehityksen erikoisuuksien tutkimisen (eikä vain Marxin yksityiskohtaisen ja usein asiaankuulumattoman siteeraamisen), on välttämättömästi asetettava kysymys: nimenomaan minkälainen vaikutus on Venäjällä siirtoasuttamisilla? Tutkimatta erityisesti tätä kysymystä mainitsen hra Skvortsovin osoittamassa kohdassa, että minun

---

väite, että minulla „tavaratuotanto on ihmeltätekevä ja kaikki selittävä tekijä historiassa (sic!) aina „Russkaja Pravdasta” lähtien” (sic!). Tämä on nähtävästi sitä samaa „tshih-tshih” tyyppin kritiikkiä, jota olen kirjoitukseni alussa jo muutenkin ehkä liian paljon kosketellut.

johtopäätökseni talonpoikaiston jakaantumista koskevassa kysymyksessä ovat täysin sopusoinnussa hra Gurvitshin * johtopäätöksen kanssa. Tämän lisäksi kysymystä siirto-astuttamisista koskettelen usein kirjan muissakin kohdissa. Ehkä tämä mielipiteeni ei ole oikea, mutta hra Skvortsov ei tee kerrassaan mitään sen korjaamiseksi tai täydentämiseksi jättäen koko kysymyksen ytimen vihaisten äyskimisten varjoon. Edelleen, huomautukseni antavat hra Skvortsoville aiheen johtopäätökseen, että „tavarafetishisti luottaa nyt fetishinsä ihmeitatekevään voimaan” (sic!). Tästä voidaan jo todella sanoa, että „murskasi”! Kuitenkin, kunnianarvoisa hra kriitikko, hylkäätekö te minun käsitykseni? Miksette voisi esittää *faktillisia* käsityksiänne yleisölle ja käsitellä *edes yhtä* kihlakuntaa koskevia tietoja? Sehän olisi niin luonnollista sellaisen henkilön puolelta, joka tutkii erikoisesti zemstvotilastoa! Ja minä katson olevani pysyä tuossa mielipiteessäni huolimatta hra Skvortsovin hirmusanoista (fetishismi, ihmeitatekävä voima), josta — kukapa sitä epäilisi? — voivat pelästyttää kenet hyvänsä **.

Vihdoin viimeinen kysymys, josta hra Skvortsovin kanssa *voidaan* keskustella asian olemuksesta, — se on kysymys talonpoikaista koskevien zemstvotilastotietojen ryhmityk-

* Sivumennen hra Gurvitshista. Perustelemattomalla ja ylimielisen ylenkatseellisella suhteellaan tämän kirjailijan „johtopäätöksiin”, — joka tunnetaan marxilaisessa kirjallisuudessa kahden kirjan tekijänä ja aikakauslehtien avustajana, — hra Skvortsov ilmaisee vain itserakkautensa.

** Minun sanoistani: „Ennen kapitalismia oli maanviljelys Venäjällä toisille herran asia, herran päähänpisto, mutta toisille velvoitus, pakkorasitus” (272). hra Skvortsovin mielestä „juontuu, että kokonainen yhteiskuntamuodostuma, maaorjuudellinen tuotantotapa, oli vain herran päähänpisto”. Ei hra Skvortsov, se ei vielä iankaan „juonnu”, sillä vastaavassa kohdassa minä mainitsin siitä, että „maaorjuudellinen talous oli määrätynlainen säännöllinen ja täydellinen järjestelmä” (162), tässä taas on luonnehdittu vain *eräs* tämän järjestelmän tunnusmerkeistä. Sen, että tilanherrataloudessa oli „herran päähänpiston” ainesta, huomaa helposti jokainen, joka muistaa „maaorjuudellisen tai velkaorjuudellisen maaseudun Oblomovien” (186) tyytit; — tähän viittaavat myös zemstvotilastomiehet, joille sanonta „herran päähänpisto” juuri kuuluuikin (181); — sen todistavat vieläpä tiedot Venäjän maatalouskonerakennusteollisuuden kehityksen eräältä kaudelta: tilanherrojen yritys aivan yksinkertaisesti tilata ulkomailta sekä työläiset että koneet (163 ja 187) ei ollut mitään muuta kuin „herran päähänpisto”. — „Milloin ja missä tapahtui se, että kapitalismi muutti sukutlan valtiaan” (hra P. S. suotta luulee, että tämä kategoria sopii vain „maaorjuuden syntymistä” edeltäneelle aikakaudelle; se sopii myös maaorjuuden aikakaudelle) „ja riippuvaisen talonpojan teollisuudenharjoittajaksi, siitä hra Iljin ei valitettavasti puhu” (2293). Minä puhun siitä kirjani II ja III ja erikoisesti IV luvussa, jossa on puhe nimenomaan maanviljelyksen muuttumisesta *kauppa- ja teollisuus-*yritykseksi. On hyvin mahdollista, että mainintani tästä prosessista kaipaavat täydennyksiä ja korjauksia; en epäile sitä, etteikö jokainen vakava ja asiasta perillä oleva kriitikko olisi voinut niitä tehdä, mutta hra Skvortsov on valitettavasti jättänyt asian oleellisen puolen kokonaan pelkkien vihaisten äyskimisten varjoon. Mutta sehän on vähänlaista!

sestä. Hra Skvortsov on erikoisesti tutkinut ja, ellemme erehdy, tutkii edelleenkin zemstvotilastoa: olisi siis luvallista odottaa häneltä lausuntoja, jotka perustuisivat tosiasioihin ja selittäisivät tämän kiistanalaisen ja sangen mielenkiintoisen kysymyksen. „Me hylkäämme a limine”, kirjoitin minä, „maaosuuden mukaisen ryhmityksen ja käytämme ainoastaan taloudellisen vaurauden (työjuhtien; kylvöjen) mukaista ryhmitystä”, ja edelleen osoitin, että maaosuuden mukainen ryhmitys, joka on paljon laajemmin levinnyt zemstvotilastossamme, on aivan kelpaamaton siitä syystä, että elämä murtaa tasasuhtaisuuden osuusmaanhallinnassa (yhteisön sisällä): ei tarvitse muuta kuin palauttaa mieleen sellaiset yleisesti tunnetut ja kenenkään kiistämättömät tosiasiat, kuin maaosuuksien vuokralleanto, niiden hylkääminen, maan osto ja vuokra, kauppa- ja teollisuuslaitosten ja palkkatyön yhtyminen maanviljelykseen. „Taloudellisen tilastotieteen on ehdottomasti otettava ryhmityksen perustaksi *talouden suuruus ja tyypit*” (82). Hra Skvortsovin „kritiikki” sisältyy seuraavaan: „Hra Iljin ei ole tyytyväinen talonpoikaistoa koskevien tilastotietojen maaosuuksien mukaiseen ryhmitykseen. On olemassa tilastotietojen kaksi (sic!) ryhmitystä. Toinen on historiallinen, jonka mukaan kootaan yhdeksi kokonaisuudeksi sellaiset yhteisöt (!), joilla on samansuuruinen maaosuus yhtä reviisielua kohti, ja toinen, faktillinen, jonka mukaan kootaan yhdeksi kokonaisuudeksi sellaiset talonpoikaistaloudet, joilla on samansuuruinen maaosuus, riippumatta siitä, mihin yhteisöön ne kuuluvat. Historiallinen ryhmitys on tärkeä juuri siksi, että se osoittaa havainnollisesti, minkälaisissa oloissa talonpoikaiston siirtyminen maaorjuudellisesta yhteiskunnasta kapitalistiseen on tapahtunut...” j.n.e. tästä samasta, myöskin edellä käsitellystä, aiheesta... „Hra Iljinin ehdottama ryhmitys... sotkee lopullisesti historiallisen käsityksen talonpoikaistomme toisesta yhteiskuntamuodostumasta toiseen siirtymisen ehdoista. Hra Iljinin ehdotus koskee paremminkin elinkeinotiedustelua (sic!), kuten se toimitetaan Saksassa” (2289). Tämä on mallinäyte hra Skvortsovin kritiikistä hänen erikoisalansa aineen ja sellaisen kysymyksen suhteen, josta Marxia ei parhaalla tahdollakaan voida „siteerata”. Herää kysymys, mitä tekemistä on tuolla järkeilyllä *yhteisöjen* „historiallisesta” ryhmityksestä, kun

minä puhun *talouksittain* koottujen tietojen ryhmyksestä? Mitä ihmeen teitä nykyisten talouksittain koottujen tietojen ryhmitys voi „sotkea lopullisesti” jo kauan sitten todetut historialliset tiedot yhteisöistä? Sillä sanaa „historiallinen” on hra Skvortsovilla oikeus käyttää tässä kysymyksessä vain sikäli, mikäli hän kääntyy *selin historiaan*: jos yhteisöjen ryhmitys reviisielua kohti tulevan maaosuuden suuruuden mukaan kuuluu sen historiaan, mitä oli 40 vuotta sitten, niin onhan sekin, mikä tapahtuu yhä suuremmalla nopeudella silmämme edessä, myös historiaa. Edelleen, on aivan käsittämätöntä, kuinka sellainen henkilö, joka tutkii zemstvitilastoa ja puhuu kaikista asioista vain profetalliseen sävyyn, saattaa kirjoittaa, että „on olemassa kaksi ryhmitystä” (maaosuuksien mukainen yhteisöjen ja maaosuuksien mukainen talouksien ryhmitys), kun jokainen tietää, että *on olemassa hyvin monia ryhmityksiä*: kylvöjen, työjuhtien, työntekijäin, batrakkien, talon omistamisen y.m.s. mukaisia? Millä perusteella hra Skvortsov saattaa tuollaisella varmuudella ja *ilman perustelun varjoakaan* julistaa „faktilliseksi” ainoastaan maaosuuksien mukaisen ryhmityksen, kun kiistanalaisena onkin juuri kysymys siitä, *onko tuo ryhmitys faktillinen?* Osoitin monien kihlakuntien osalta, että osuusmaan jakaantumiselle talouksien kesken on vielä nykyäänkin ominaista verrattain huomattava „tasasuhtaisuus” (varakkailla talouksilla, joita on 20% ja joihin kuuluu 26—30% väestöstä, on eri kihlakunnissa tai kihlakuntaryhmissä 29—36% osuusmaata), kun taas talouden *faktillisten* osoittimien, työjuhtien, kylvöjen, uudenaikaisten työvälaineiden y.m. jakaantuminen on kaikkialla ja poikkeuksetta *verrattomasti vähemmän* tasasuhtaista. Hra Skvortsov osaa kritikoida — jopa peitotakin — minun väittämiäni kajoamatta ainoallakaan sanalla asian olemukseen.

On itsestään selvää, että koska en ole ammatiltani tilastotieteilijä, en lainkaan pyrkinyt esiintymään ryhmityskysymyksen ratkaisijana. Mutta olen sitä mieltä, ettei yksistään zemstvitilastomiehillä, vaan myös kaikilla taloustieteilijöillä on oikeus ja velvollisuuskin puhua zemstvitilaston peruskysymyksistä (ja kysymys talouksittain koottujen tietojen ryhmitysmenetelmistä on, kuten minä hra Skvortsovin siteeraamassa kohdassa osoitan, nimenomaan peruskysy-

mys). Ei voida kuvitella Venäjän taloudellisia oloja tutkivaa taloustieteilijää, joka voisi tulla toimeen ilman zemstvolilastotietoja, ja jos zemstvolilasto tulee kulkemaan omia teitään ja taloustieteilijäin työ omia teitään, niin kumpikaan ei pääse tyydyttäviin tuloksiin. Sen, että maaosuuksien mukainen ryhmitys *ei* ole tyydyttävä faktillinen ryhmitys, ovat osittain myöntäneet jo myöskin itse zemstvolilastomiehet, jotka ovat laatineet useita työjuhtien ja kylvöjen mukaisia ryhmityksiä, joita olenkin kirjassani käyttänyt. Juuri nyt, jolloin miltei kaikki marxilaiset erikoisesti korostavat tämän kysymyksen tärkeyttä ja kun sitä eivät kiellä myöskään muiden suuntien taloustieteilijät, olisi tämän kysymyksen tarkistaminen erikoisen välttämätöntä. Mutta kritiikin asemesta hra Skvortsov tarjoilee seuraavanlaisia mahtipontisia, mutta aivan sisällyksettömiä fraaseja: „tarvitaan yhteenveto zemstvokokoelmista huomioiden siinä seikkaperäisesti talonpoikaistalouden tuotannon ja uusintamisen, jotta jokainen halukas voisi ottaa käteensä tuollaisen kokoelman ja tarkastaa hra Iljinin, Postnikovin ja Gurvitshin „johtopäätökset” ” (2292). Niin tietysti, „tarvitaan yhteenveto”, mutta etteivät nuo sanat jäisi tyhjäksi sanahelinäksi ja että yhteenveto voisi todella antaa vastauksen niihin perusproblemeihin, joita Venäjän nykyinen taloudellinen järjestelmä ja tämän järjestelmän kehitys nostaa, sitä varten on asetettava ja kaikinpuolisesti käsiteltävä peruskysymys yhteenvetomenetelmistä, käsiteltävä ehdottomasti yleisessä kirjallisuudessa eikä yksistään vain zemstvolilastomiesten keskuudessa ja sitäkin vähemmän jonkin zemstvolilastobyroon neljän seinän sisällä. Herätin tämän kysymyksen kirjassani ja yritin hahmoitella sen ratkaisua. Ei tietenkään kuulu minun tehtäviini päätellä, kuinka oikea tuo ratkaisu on, mutta minulla on oikeus tehdä sellainen johtopäätös, että hra Skvortsov ei kaikesta ankaruudestaan huolimatta ole sanonut tästä kysymyksestä sanaakaan, vaan esiintyy ilman minkäänlaisia perusteluja rutiinin puolustajana, sen katsantokannan puolustajana, joka oli vanha jo vuonna 1885 (ks. huomautusta „Kapitalismin kehityksen” sivulla 81, jossa siteeraan hra V. V:n kirjoitusta „Paikallisen tilastojulkaisun uusi tyyppi”, hänen tunnustustaan, että „numero-tietojen ei pidä koskea sellaista talonpoikain mitä erilaisimpain taloudellisten ryhmien konglomeraattia, kuin

kylää tai yhteisöä, vaan itse näitä ryhmiä”, ja asetan kysymyksen, miksi hra V. V. ei ole itse kertaakaan käyttänyt tietoja näistä mitä erilaatuisimmista ryhmistä).

Lopuksi „ortodoksiasta” pari sanaa, jotka eivät ole haitaksi sen vuoksi, että hra Skvortsovin esiintyminen „oikean” marxilaisen osassa tekee erikoisen välttämättömäksi oman kantani, jos on lupa niin sanoa, mahdollisimman tarkan määrittelemisen. Haluamatta lainkaan asettaa hra Skvortsovin rinnalle hra B. Avilovia katson kuitenkin välttämättömäksi kosketella erästä kohtaa viimeksi mainitun kirjoituksesta, joka on julkaistu „Nautshnoje Obozrenijen” samassa kirjassa. Postscriptum’in * lopussa hra B. Avilov sanoo: „hra Iljin (on) „ortodoksian” kannalla. Mutta tuntuu siltä, että „ortodoksiaa” varten, s.o. *Marxin pelkkää selittämistä* varten on vielä paljon tilaa...” (s. 2308). Luulen, että alleviivaamani sanat ovat todennäköisesti erehdys, sillä minä olen aivan selvästi sanonut, että *ortodoksialla minä en tarkoita lainkaan Marxin pelkkää selittämistä*. Juuri siinä kirjoituksessa, jota hra B. Avilov tarkoittaa, on sanojen: „Ei, jääkäämme mieluummin „ortodoksian merkkiä kantaviksi” ” — jälkeen sanottu: „Älkäämme uskoko sitä, että ortodoksia sallii hyväksyä mitä tahansa uskon perusteella, että ortodoksia kieltää kriittillisen soveltamisen ja edelleen kehittämisen, että se sallii varjota historialliset kysymykset abstraktisilla kaavoilla. Jos lienee ortodoksisia oppilaita, jotka ovat syöllistyneet näihin todella raskaisiin rikkomuksiin, niin syy siitä lankeaa kokonaan noille oppilaille, eikä lainkaan ortodoksialle, jonka erikoispiirteenä ovat aivan päinvastaiset ominaisuudet” („Nautshnoje Obozrenije”, 1899, № 8, s. 1579 **)¹⁴⁶. Täten siis olen suoraan sanonut, että mikä tahansa hyväksyminen uskon perusteella, kriittillisen soveltamisen ja kehittämisen kieltäminen on raskas rikkomus, mutta soveltamista ja kehittämistä varten on „pelkkä selittäminen” ilmeisesti riittämätöntä. Erimielisyys niiden marxilaisten välillä, jotka ovat niin sanotun „uuden kriittillisen virtauksen” kannalla, ja toisaalta niiden välillä, jotka ovat niin sanotun „ortodoksian” kannalla, on siinä, että kummatkin

* — jälkikirjoituksen. *Toim.*

** Ks. Teokset, 4. osa, ss. 78—79. *Toim.*

haluavat *eri suuntiin* soveltaa ja kehittää marxilaisuutta: toiset haluavat jäädä johdonmukaisiksi marxilaisiksi kehittäen marxilaisuuden perusajatuksia muuttuneita oloja ja eri maiden paikallisia erikoisuuksia vastaavasti, kehitellen edelleen Marxin dialektisen materialismin teoriaa ja poliittisen taloustieteen oppia; toiset hylkäävät eräitä enemmän tai vähemmän oleellisia puolia Marxin opista, asettuvat esim. filosofiassa neokantilaisuuden kannalle eikä dialektisen materialismin kannalle, poliittisessa taloustieteessä niiden kannalle, jotka panevat eräitä Marxin oppeja „tendenssimäisyyden” tilille j.n.e. Ensin mainitut syyttävät tämän vuoksi jälkimmäisiä eklektisismistä, ja syytös on mielestäni aivan oikea. Jälkimmäiset nimittävät ensin mainittuja „ortodoksisiksi”, ja tätä sanontaa käytettäessä ei pidä koskaan unohtaa, että sen ovat vastustajat heittäneet polemiikissa ja että „ortodoksiset” eivät hylkää kritiikkiä yleensä, vaan ainoastaan eklektikkojen „kritiikin” (joilla olisi oikeus nimittää itseään „kritiikin” kannattajiksi vain sikäli, mikäli Kantin ja hänen kannattajiensa oppia nimitetään filosofian historiassa „kritisismiksi”, „kriittilliseksi filosofiaksi”). Siinä samassa kirjoituksessa olen myös nimennyt kirjailijoita (s. 1569, huomautus, ja s. 1570, huomautus *), jotka ovat mielestäni marxilaisuuden johdonmukaisen ja kokonaisuutena kehittämisen eikä eklektisen kehittämisen kannattajia ja jotka ovat tehneet tämän kehittämisen hyväksi — filosofian alalla, poliittisen taloustieteen alalla, historian ja politiikan alalla — verrattomasti enemmän kuin esimerkiksi Sombart tai Stammler **, joiden eklektisten katsomusten pelkkää toistamista monet pitävät nykyään suurena askelena eteenpäin. Minun tuskin tarvinnut lisätä, että eklektisen suunnan edustajat ovat ryhtyneet viime aikoina Ed. Bernsteinin ympärille. Näihin lyhyihin huomautuksiin „ortodoksiuttani” koskevasta kysymyksestä rajoitunkin sekä sen vuoksi, että se ei välittömästi koske kirjoitukseni aihetta, että myös sen vuoksi, ettei minulla ole mahdollisuutta kehitellä täysin seikkaperäisesti ensin mainittujen katsomuksia, ja minun on kehoitettava

* Ks. Teokset, 4. osa, ss. 67 ja 68. *Toim.*

** Vrt. Stammleria vastaan suunnattuja H. Cunowin oikeita huomautuksia; Cunowin kirjoituksesta oli osa käännettynä „Nautshnoje Obzrenijessa” v. 1899, edelleen B. Lvovin kirjoitusta: „Sosiaalinen laki” (sama) ja „Nautshnoje Obzrenijen” vuodeksi 1900 lupaamaa käännöstä hra Sadi Gunterin kirjoituksesta.

asiasta kiinnostuneita lukemaan saksalaista kirjallisuutta. Venäläiset kiistat tästä kysymyksestä ovat vain saksalaisten kiistojen kaikua, ja tutustumatta näihin viimeksi mainittuihin ei kiistojen olemuksesta saada täysin tarkkaa käsitystä *.

* Nimenomaan sellaiseen eklektisismiin kuuluu minun käsittääkseni se „uusi” „kriittillinen” suunta, joka on viime aikoina „alkanut tulla esiin” kirjallisuudessaamme (vrt. Struven kirjoitusta „Zhiznissä”, 1899, № 10, ja 1900, № 2; T.-Baranovskin kirjoitusta „Nautshnoje Obozrenijessa”, 1899, № 5, 1900, № 3). Edellinen mainituista kirjallijoista alkoi „tuoda esiin” taipumustaan eklektisismiin yli viisi vuotta sitten „Kriittillisissä huomautuksissaan”, ja heti niiden ilmestyttyä (kuten Struve suvaitsee muistella) tehtiin yleisön „silmien avaamis”-yritys, jotta se näkisi, kuinka hänen katsomuksissaan marxilaisuus sekoittuu porvarillisen tieteen kanssa. Siksi on kummallista kuulla Struvelta tällainen lause: „Yksinkertainen silmien ummistaminen Marxin opin niin kutsutulta (suotta kai *niin* kutsutulta? V. I.) „porvarilliselta” kriitikiltä ja tämän opin toistamisessa ja mukailussa puuhaaminen on osoittautunut tähän asti ei ainostaan hyödyttömäksi, vaan vieläpä vahingolliseksiin” („Zhizn” № 2, 305). „Yksinkertainen silmien ummistaminen” ei vain porvarillisen tieteen suhteen, vaan myöskin mitä tolkuttomimpain oppien suhteen *äärimmäistä* pimitystä myöten on tietysti ehdottomasti vahingollista; se on yleinen kulunut fraasi. Mutta on eri asia olla sulkematta silmiä porvarilliselta tieteeltä ja tarkkailla sitä, käyttää sitä, mutta suhtautua siihen *kriittilisesti* ja olla luopumatta maailmankatsomuksensa eheydestä ja selvydestä.—ja eri asia taas on antautua porvarillisen tieteen edessä ja toistaa esim. niitä sanoja Marxin tendenssimäisyydestä j.n.e., joilla on aivan selvä tarkoitus ja merkitys. Ja edelleen, kun kerran puhutaan „toistamisesta ja mukailusta”, niin ansaitseekohan todellakin Böhm-Bawerkin ja Wieserin, Sombartin ja Stammlerin toistaminen ja mukailu sellaisenaan a priori suurempaa huomiota kuin Marxin toistaminen ja mukailu? Eiköhän Struve, joka on voinut jo havaita (venäläisessä kirjallisuudessa, huomatkkaa tämä) „vahinkoa” (sic!) Marxin toistamisesta, ole todellakaan huomannut eikä huomaa muodinmukaisen porvarillisen „tieteen” muodinmukaisten korjausten epäkriittillisestä toistamisesta koituvaa vahinkoa? Kuinka kauaksi onkaan pitänyt loitota marxilaisuudesta tullaakseen tuollaiseen mielipiteeseen ja tuollaiseen anteesiantamattomaan „silmien sulkemiseen” nykyisiltä „ajatuksen hoiperteluilta”! Kirjoituksensa lopussa Struve lausuu erityisen toivomuksen, että minä kirjoittaisin niistä kysymyksistä, joita *niin* sanottu „kriitikki” nostaa. Tämän johdosta huomautan, että nykyään minua askarruttaa erikoisesti kysymys nykyaikaisesta eklektisestä suunnasta filosofissa ja poliittisessa taloustieteessä ja etten ole menettänyt vielä toivoa voivani ajan mittaan esittää systemaattisen tutkielman tuosta suunnasta; eklektisismiin jokaisen erillisen „perusvirheen” ja „perusantinomian” takaa ajaminen on minusta (suokoot sen arvoisat „kriitikot” minulle anteeksi!) suorastaan ikävää. Siksi rajoitin toistaiseksi vastatoivomukseen: tulkoon uusi „kriittillinen suunta” täysin selvästi esiin rajoittumatta pelkkiin viittauksiin. Mitä pikemmin se tapahtuu, sitä parempi, sillä sitä vähemmän tulee olemaan sekavuutta ja sitä helpompi on yleisön tajuta se ero, mikä on marxilaisuuden ja Marxin kohdistuvan porvarillisen kritiikin uuden „suunnan” välillä.